

Сураи Луқмон

Дар Макка нозил шуда, дорои 34 оят аст.

Сабаби ин сураро «Луқмон» ном ниҳодан он аст, ки қиссаи Луқмони ҳаким дар ин сура дарҷ шудааст. Сураи мазкур, дар Макка нозил шуда, мисли дигар сураҳои дар ин макони муқаддас нозилшуда, меҳвари асосии онро муъолиҷаи ақидаи саҳеҳ ташкил медиҳад. Хусусан, дар бораи ваҳдонияти Парвардигор, дар бораи Пайғамбарӣ ва дар бораи аз сари нав зинда шудани мурдагон сухан мекунад. Мушрикони, ки дар ин масъалаҳо лағжидаанд, хатокориҳои онҳо бо тарзҳои гуногун баён шудааст. Ин сура бо се ҳарфи алифбой оғоз шуда бо ин восита ба мӯъҷиза будани Қуръон ишора шуда аст. Сипас сураи мазкур дар бораи мавҷудоте, ки ба қудрати беандозаи Парвардигор, далолат мекунанд, чун осмон, Замин, Офтоб, Моҳтоб, шаб, рӯз, кӯҳ, баҳр, дарахтон хабар дода, даъват мекунад, ки ба онҳо бо эътибор ва тафаккур назар карда шавад.

Ҳамчунин баъди баҳси ҳодисаҳои табиъат дар бораи аҷоиботи нафси инсон низ сухан кардааст. Сипас, насиҳатҳои Луқмони ҳаким, баён шудаанд. Дар аввалин насиҳати худ Луқмони ҳаким гуфтааст: *“Ай писарам, ба Худо ширк наор, зеро ширк овардан зулми бузург аст”*.

Дар бораи имон, эътиқод, дину диёнат, муносибат бо хешу табор низ сухан ба миён омадааст. Зеро дар ҳолати иҷрои ин амалҳо мумкин аст, ки шахси боимон ба ранҷҳо рӯ ба рӯ шавад, аз ин лиҳоз онҳоро ба сабр тавсия додааст. Дар охир бори дигар фармудааст, ки ба шабу рӯз, Офтобу Маҳтоб, ки ба қудрати беинтиҳои Аллоҳ таъоло далолат мекунанд ва ваҳдонияти Парвардигорро аз онҳо низ фаҳмида мешавад, бояд инсон бо чашми ибрат нигарад. Ҳамзамон оятҳои ин сура аз даҳшати рӯзи қиёмат низ огоҳӣ медиҳанд.

Сабаби нозил шудани ин сураро чунин ривоят кардаанд, ки қурайшиҳо аз Расулulloҳ (с) дар мавриди достони Луқмон ва фарзандаш савол карданд, пас ин сура нозил шуд. Расулulloҳ (с) ба онҳо ҷавоб гуфт.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

*Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят
бораҳм аст.*

Алиф. Лām. Мīm. 1.

**1. Алиф, лом, мим. (маънои ин ҳарфҳоро танҳо Худованд
медонад.)**

Худованд сураи «Луқмон»-ро бо ҳарфҳои ҳиҷоии алифбои арабӣ оғоз намудааст. Ин ҳам яке аз ишораҳост, ба муъҷиза будани Қуръон. Дар вақти тиловати Қуръон онҳо бо номҳояшон: «Алиф, лом, мим» хонда мешаванд. Мушрикони араб бояд бидонанд, ки агарчи бо чунин ҳарфҳо сухан мекунанду менависанд, локин наметавонанд ҳатто ҷумлае бисозанд, ки монанди оятҳои Қуръон пурмаъно бошад. Барои маълумоти бештар ба ояти 1-уми сураи «Бақара» ва дигар сураҳое, ки бо чунин ҳарфҳо оғоз шудаанд, муроҷиъат шавад.

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ

Тилка айātu-л-китāби-л ҳақим. 2.

2. Ин оятҳои Китоби боҳикмат аст,

Ҳар чиз дар қойи муносиби худ гузошта шавад, он ҳикмат номида мешавад. Яъне оятҳое, ки дар ин сура зикр шудаанд ва ҳоло онҳо барои ту тиловат карда мешаванд, аз оятҳои Китоб (Қуръон)-ест, ки он боҳикмату ибратомӯз аст. Дар оятҳои он ҳаргиз ботил роҳ намеёбад. Дар он танҳо сухани ҳақ дида мешавад. Қуръон инсонро ба ҷуз роҳи ҳақ ба дигар роҳ даъват намекунад. Оре! Қуръон аз аввал то охир ҳикмат аст. Ҳар кас ба он муроҷиъат кунад, ҳикмат меёбад. Касе аз Қуръон бебаҳра мондааст баҳрае аз ҳикмат набурдааст.

Дар оятҳои зер баён мешавад, ки Қуръони Карим барои шахсони мӯҳсин ҳам ҳидоят аст ва ҳам раҳмат.

هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ

Ҳуда-в ва раҳмата-л лил муҳсинин. 3.

3. ҳидоят ва бахшиши барои некӯкорон аст -

Калимаи “**муҳсин**” дар луғат ба маънои накӯкор аст. Бинобар маънои ҳадиси шариф мӯҳсин шахсест, ки чун ба ибодат шурӯъ мекунад, чунон ибодатро хуб ба ҷо меорад, ки гуё Худованди ҳозир нозирро дида истодааст. Агарчӣ ӯ Худовандро намебинад, лекин Худованд, ӯро мебинад.

Ҳоло ояти мазкур гуфтааст, ки ин Китоби ҳаким (Қуръон) мояи ҳидоят ва раҳмату бахшиш барои накӯкорон аст. Зеро инсон накӯкор метавонад дар партави нури Қуръон ҳақиқатро пайдо кунад ва худро зери сояи раҳмати васеъ ва неъматҳои бепоёни Парвардигор қарор диҳад. Хулоса, то инсон чунонеки дар ояти 2-уми сураи «Бақара» гузашт, муттақӣ ва дар оғози сураи «Намл» гузашт, муъмин ва ҳамчунон дар ояти зери назар омадааст муҳсин набошад, аз ҳидояти Қуръон баҳрае набурдааст. Илова бар ин, барои шахси муъмин боз се сифати дигар лозим аст, ки онҳоро ояти зер баён кардааст:

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

Ал-лазӣна юқимӯна-с-салāта ва юътӯна-з-закāта ва ҳум би-л-āхирати ҳум йуқинун. 4.

4. касоне, ки барпо медоранд намозро ва медиҳанд закотро ва онҳо ба охират бовар доранд.

Шахсони мӯҳсин, бо вучуде ки муъмину муттақӣ (Худотарс)-анд, бояд касоне бошанд, ки намозро барпо доранд ва закоти молашонро адо намоянд ва ба рӯзи Қиёмат бовар дошта бошанд. Зеро пайванди ҳама амалҳои накӯ бо Холиқи худ, намоз аст ва пайванд бо халқи Худо закот аст.

أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

Улāика љалā ҳуда-м ми-р-Раббиҳум. Ва улāика ҳуму-л-муфлиҳун. 5.

5. Ин ҷамоъат аз ҷониби Парвардигори худ бар ҳидоятанд ва ин ҷамоъат - онҳоянд растагор.

Шахсоне, ки дорои шаш сифати мазкур шуданд ва бинобар ҳидояти Парвардигор қадам бардоштаанд, ана ҳамин гуна

шахсонро метавон гуфт, ки дар дунё ва охират гурӯҳи ҳидоятёфтаву растагор (наҷотёфта)-анд.

Хулоса, бе хондани намозу бе додани закот ва бе боварӣ ба рӯзи қиёмат ҳеҷ эҳсоне дар охират барои инсон судбахш нест. “Наъзу биллоҳ”.

Шахсоне, ки завқи баланд доранд, агар муқаддимаи сураи «Луқмон»-ро бо муқаддимаи сураи «Бақара» пайванд кунанд, иншоаллоҳ, маълумоти бештаре ба даст меоранд.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ

وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ

**Ва мина-н-наси ма-й яштарӣ лаҳва-л-ҳадӣши ли юзилла
ъан сабиллӣлаҳи би гайри ълми-в ва яттахизаҳа
хузува. Улّاика лаҳум ъазобу-м муҳин. 6.**

**6. Аз мардум касоне ҳастанд, ки сухани беҳударо меситонанд, то
мардумро аз роҳи Худо ба гайри илм гумроҳ кунанд ва роҳи
Худоро (ба) тамасхур гиранд, барои ин ҷамоғат азоби
хоркунанда омода шудааст.**

Сабаби нозил шудани ояти мазкурро баъзе аз муфасссирон, дар шаъни яке аз сардорони саркаши Макка Назр ибни Ҳорис донистанд. Номбурда ғуломзанҳои раққосаи овозхонро дар рафти сафари тиҷоратӣ аз дигар шаҳро меҳарид ва ба Макка меовард. Чун медид, ки касе рӯй ба Ислон овардааст, яке аз онҳоро мегирифт ва ба назди ӯ мерафт, ба зани овозхон мефармуд: “Ба ӯ таъом деҳ, хамр нӯшон ва назди ӯ рақсу овозхонӣ кун ва ба ӯ бигӯ, ки ба Муҳаммад имон овардан, намоз хондан, рӯза гирифтан ва ба ҷиҳод рафта мурдан, чӣ суд дорад? Оё ин кори мо барои ту хуб нест?”

Хулоса, ӯ метавонист шахсони мушрикро ба худ ҷалб кунад аз шунидани Қуръон боз дорад. Ҳамоно, барои чунин шахсон ояти мазкур нозил шуд, ӯ ва амсоли ӯро маҳкум карда гуфт, ки аз ҷумлаи мардум шахсоне ҳастанд, ки мардумро аз роҳи ҳақ гумроҳ созанд ва бе ягон дониш сухани беҳударо харидорӣ мекунанд ва худро сазовори нақӯҳиш қарор медиҳанд. Бо ин амалашон онҳо меҳаҳанд китоб ва оятҳои Худовандро масхара кунанд ва ришханд зананд. Худованд барои гурӯҳе, ки оятҳои Худовандро ихфот мекунад, азоби саҳти хоркунандаро муҳайё сохта аст. Касе

гарифтори чунин азоб гардад хори абадӣ хоҳад шуд. Дар ҳадиси шариф бо ривояти Анас (р) омадааст, ки Расулуллоҳ (с) фармуданд.

«Ду овоз нафриншуда ва аз ҳақ дуранд ва ман аз онҳо шуморо наҳӣ мекунам: якум, садои най ва садои шайтон (овозхон)-е, ки ҳангоми рӯзҳои шодӣ овозхони мекунад. Дуюм, садое, ки одамон дар ҳангоми гирифтори ба мусибат ба сару рӯйи худ мезананд ва гиребон медаранд».

Бояд донист, ки назди фуқаҳо овозхоние, ки шаҳвати инсонро барангезад, суханҳои беҳудаи шармовар дошта бошад, зино, ё шаробро ба ёд орад ва ҳар кореро, ки инсонро ба гумроҳӣ мекашонад ба ёд оварад, хоҳ ҳамроҳи мусиқа бошад ё не, ҷоиз нест. Аз чунин овозхонӣ музд гирифтани низ мумкин нест. Аммо овозхонии, ки аз он гуфтаҳо ҳолӣ бошад, миқдори андаке аз он дар вақтҳои шодӣ, монанди рӯзҳои туйи арусӣ ва ё ба қасди пайдо шудани ҳавсала дар коре, то ин ки кори душворро ба охир расонида шавад, ҷоиз аст. Зеро ҳангоми кандани хандақ дар атрофи Мадина Расулуллоҳ (с) барои таҷдиди ҳавсалаи хандақканҳо хондани баъзе сурудро (ниг. ба о. 20-21 сураи “Аҳзоб”) ҷоиз донистанд. Задани табл дар ҷанг барои рӯҳияи сипоҳиёро баланд бардоштан ҳаром нест. Задани даф (доира) дар маҷлиси никоҳ ва арусӣ боке надорад. Ояти зер бори дигар сифати шахсонеро, ки бо ба кор бурдани кибр мардумро дар ғафлат нигоҳ медоранд, зикр кардааст.

وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلِيَ مُسْتَكْبِرًا كَانَ لَمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنِهِ

وَقَرَأَ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

Ва изā тутлā љалайҳи āйātунā валлā мустакбирāн ка ал лам ясмаъҳā ка анна фӣ узунайҳи вақрō. Фа башширҳу би љазāбин алӣм. 7.

7. Чун бар ин гуна шахс оятҳои Мо хонда шавад, такаббуркунон рӯ бигардонад, гӯё онро нашунидааст, гӯё дар ҳар ду гӯши вай гаронӣ аст, пас, ўро ба азоби дарддиҳанда хабар деҳ.

Сифати дигари шахсоне, ки барои гумроҳ кардани мардум, суханҳои беҳударо харидорӣ мекарданд ва оятҳои Қуръонро масхара менамуданд, ин аст ки агар барои онҳо оятҳои Қуръон тиловат карда шаванд, онҳо такаббуркунон аз шунидани оятҳои

илоҳӣ рӯй мегардонанд, гӯё онҳо кар бошанд, ё онҳо чунон рафтор мекунанд, ки гӯё онро асло нашунидаанд. Худованд ба Ҳабиби худ (с) фармуд, ки ба чунин шахсон хабар деҳ, ки азоби дардноки рӯзи охират дар пеши онҳост. Ояти зер ҳоли муъминонро баён мекунад:

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ هُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

**Инна-л-лазӣна āману ва ʔамилу-с-солиҳати лаҳум
ҷаннāту-н-наъим. 8.**

**8. Ҳаройина, ононе ки имон оварданд ва кирдорҳои шоиста
карданд, биҳиштҳои неъмат барои онҳост,**

Баракси ҳоли шахсони мутакаббири беимону гумроҳкунандагони кӯрдиле, ки на дар ҷаҳон осори Худоро мебинанд ва на суҳанҳои фиристодагони Худоро ба гӯши дил мешунаванд, Худованд дар ин оят шарҳи ҳоли муъминонро чунин баён кардааст, ки бе гумон барои касоне, ки имон оварданд, ба Худо ва пайғамбарон ва ба рӯзи охират бовар карданд ва корҳои шоистаеро, ки ба иҷрои онҳо маъмур буданд, иҷро карданд, дар охират боғҳои пурнозу неъмат, ки аз ҳаргуна лаззатҳои шодибаш, чи хӯрдани бошад, ва чи пӯшидани ва чи ошомидани ва ғайра муҳайё аст. Аз онҳо баҳраманд хоҳанд шуд.

خَالِدِينَ فِيهَا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

**Ҳолиди́на фӣҳа ваъдаллоҳи ҳаққо.
Ва Ҳува-л-ʔазизу-л-Ҳаким. 9.**

**9. он ҷо ҷовидон бимонанд, Худо ваъдаи рост додааст ва Ӯ голибу
боҳикмат аст.**

Худованд дар ин оят ба шахсоне, ки имон оварданду амалҳои шоиста карданд ва соҳиби ҷаннатҳои пур неъмат шуданд, ваъда додааст ва ваъдаи Ӯ таъоло ҳақ аст. Ваъда он аст, ки ин боғҳои пурнеъмат биҳишт барои онҳо ҷовидонааст, ҳамеша дар онҳо бимонанду ҳаргиз берун нашаванд. Худованд ваъдаи Худо ҳаргиз хилоф намекунад, зеро дар иҷрои ваъдааш ҳеҷ вақт оқизӣ намекашад. Бидуни заррае шубҳа Ӯ азизу қудратманд аст. Ҳеҷ чиз бар Ӯ ғалаба карда наметавонад ва Ӯ таъоло ҳаким аст ва тамоми корҳо ва суҳанҳои Ӯ саршор аз ҳикматанд.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ
بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن

كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾

**Халақа-с самāvāti би ғайри ъамадин таравнаҳā. Ва алқо
фи-л-арзӣ раvāsия ағ тамидā бикум ва баџā фӯхā миғ
кулли дāббаҳ. Ва ағзалнā мина-с-самāи мāағ фа амбатнā
фӯхā миғ кулли завҷиғ карим. 10.**

**10. Осмонҳоро ба ғайри сутунҳое, ки онҳоро бубинанд, офарид ва
дар Замин барои нигоҳдорӣ аз он ки шуморо бичунбонад, кӯҳҳоро
афганд ва дар Замин аз ҳар навъ ҷонварон пароканда кард. Ва аз
Осмон обро фуруд овардем, пас, дар Замин аз ҳар ҷинс (ҷуфт)-и
нек гиёҳонро рӯёнидем.**

Аллоҳ таъоло Офаридгори ягона аст, дигар ҳеҷ Зоте дорои сифати офаридан нест. Ҳоло Худованд, дар ин оят ба панҷ қисмат офариниши Худ, ки бо ҳам пайванди ногусистанӣ доранд, ишора карда фармудааст, ки Худованд Зотест, ки осмонҳоро бо ин азамат ва устуворӣ бидуни устунҳои дидашаванда офарид. Он устунҳое, ки ғайриоддианду инсон онҳоро дида наметавонад. Дар илми муъосир онҳоро қувваи ҷозибā (кашиши байниҳамдигарӣ) меӯянд. Ҳамчунин Худованд Зотест, ки то ин ки замин устувор бошад ва он чи болои ӯст, начунбаду наларзад, кӯҳҳоро офарид. Ин кӯҳҳо ҳастанд, ки заминро аз ҷунбидан ором нигоҳ медоранд. Вагарна ҳар лаҳза замин аз ларзидан дар амон нест. Хулоса, Худованд устувории осмонҳоро ба василаи устунҳои диданашаванда ва оромии заминро ба воситаи кӯҳҳо таъмин кард. Худованд дар тамоми нуқтаҳои курраи Замин бо шаклу ранги гуногун аз ҳар навъи ҷунбанда офариду парешон сохт.

Сипас Худованд дар давоми оят фармуд, ки Мо аз осмон обе (борон) нозил кардаем, ки ба василаи он навъҳои гиёҳони гуногуну ранго-рангро бо ҷуфтҳояшон дар рӯи Замин рӯёнидем.

Хулоса, Худованд бо ҳамин тартиб заминро барои ҷунбандаҳои рӯи он ба хусус барои зиндагонии инсон, ки асоси онро об ва гиёҳон ташкил мекунанд, бо ғизоҳои гуногун чун суфра

густуронид, ки ҳар кадоми онҳо далелест бар Азамату Қудрати Парвардигор.

هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۚ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي

ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١١﴾

Хāzā халқуллоҳи фа арӯни мāzā халақа-л-лазӯна миъ

дӯниҳ. Бали-џ-џолимӯна фи зālāли-м мубӣн. 11.

11. Ин аст офариниши Худо, пас, бинамояд маро ононеро ки ба ҷуз Вайанд, чӣ чиз офариданд? Балки ситамгарон дар гумроҳии зоҳиранд.

Баъди зикри бузургии худ Худованд, рӯи суханро ба мушрикони гардонида гуфт, ки он чӣ дар ояти қаблӣ зикр шуд ва он чиро, ки дар атрофи худ мебинед, Худованд офарид, аммо ба ман нишон диҳед, ки чизҳое (маъбудон)-е, ки ғайри Худоанд шумо онҳоро парастид мекунед, чӣ чизро офаридаанд? Оё онҳо чизе офарида тавонистаанд, ки бо ягон офаридаи Худованд монанд бошад? Мусаллам аст, ки онҳо ба тавҳиди холиқият (ягонагии Аллоҳ дар Офаридагори) иқрор шуда, дар посух «не» мегӯянд, зеро онҳо медонанд, ки дар ин ҷаҳон ягон махлуқ офаридаи бутҳои онҳо нест, ҳамин эътироф ба тавҳиди холиқият далелест, то ин, ки онҳо низ ба тавҳиди рубубият (ягонагии Аллоҳ дар Парвардигори) эътироф карда, ба ғайр аз Аллоҳи ягона дигар чизро напарастанд. Аммо мушрикони дорои ин сифат нестанд.

Худованд дар идомаи ояти мазкур гуфт, ки мушрикони ошкоро золиму ситамгоранд. Хулоса, дар ин оят аввалан, Худованд, ситамгори мушриконро собит сохт ва сониян гумроҳии онҳоро. Чуноне ки дар муқаддима гузашт, дар оятҳои зер қиссаи Луқмони ҳаким (р) оғоз мешавад:

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَنَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ ۚ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ

لِنَفْسِهِ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾

Ва лақад атайнā Луқмāна-л-ҳикмата анишкур лиллāх. Ва ма-й яшкур фа иннамā яшкуру ли нафсих. Ва маъ кафара фа инналлоҳа ганийюн ҳамид. 12.

12. Ва ҳаройина, Луқмонро ҳикмат ато кардем, гуфтем, ки: «Худоро шукр кун! Ва ҳар кас шукр кунад, пас, ҷуз ин нест, ки барои нафъи худ шукр мекунад ва ҳар кас носипосӣ кунад, пас, ҳаройина, Худованд бениёзу сутудакор аст».

Борҳо дар оятҳо ва сураҳои қаблӣ гузашт, ки ҳар чиз дар ҷойи муносиби худ гузошта шавад, он ҳикмат номида мешавад. Аз ин рӯ ҳар сухани таъсирбахше, ки барои зиндагии дунё, ё охираат ғоидаовар бошад, он низ ҳикмат гуфта мешавад. Худованд ба Луқмони ҳаким чунон ақлу заковат, фаҳму фаросат, пурмаъногӣ ва зебогии баёнро дода буд, ки суханҳои ӯ таъсирбахшу боҳикмат буданд. Худованд дар ояти мазкур хабар додааст, ки ба ростӣ мо ба Луқмон ҳикматро бахшидем ва ба ӯ гуфтем, ки аввало ба Худованд шукргузор бош! Зеро ҳар касе шукргузор бошад, ҳосили шукргузорӣ ба ғоидаи ҳуди ӯст. Шукр аст, ки инсон неъматҳои Парвардигорро пос медорад ва онҳоро ҳифз мекунад ва ба сабаби он дигар неъматҳои Худовандро ба худ ҷалб мекунад. Худованд дар сураи “Иброҳим” ояти 7-ум гуфтааст, ки *агар шумо шукр кунед, албатта, неъматҳои худро барои шумо зиёда мекунам. Аммо ба ҷойи шукргузорӣ, касе носипоси неъматҳои Парвардигор шуда шукр накунад, бар зиёи ҳуди ӯст.*

Зеро Худованд Зотест, ки бенаёз ва ба ҳеҷ чиз муҳтоҷ нест, сазовори ҳамд аст ва аз ҷониби тамоми махлуқоти худ ҳамду шукр гуфта шудааст. Агар як махлуқ ба қадри неъматҳои Худованд нарасаду шукр нагӯяд, мулки Парвардигор ҳеҷ кам намешавад. Хулоса, Луқмони ҳаким бо сабаби шукргузорӣ аз илми ҳикмат бархудор шуд. Акнун чанд сухан дар бораи кӣ будани Луқмони ҳаким: Дар тафсири «Байзовӣ» омадааст, ки Луқмон фарзанди Боъуро хоҳарзода ё писархолаи Айюб (а), аз сиёҳпустони Миср буд, ки хело умри дароз дидааст. Довуд (а)-ро дарёфт ва аз вай илм омӯхтааст. Аҳли салаф дар Пайғамбар будани ӯ ихтилофдоранд. Қавли саҳеҳ он аст, ки ӯ (р) пайғамбар нест, балки марди ҳаким (хело доно) аст. Аммо ибни Касир гуфтааст, ки Луқмони ҳаким ғуломи ҳабашии Наҷҷор ном шахсе буд. Рӯзе мавлояш ба ӯ фармуд: «Ин ғӯсфандро барои мо забҳ кун». Чун Луқмон онро забҳ кард, мавлояш ба ӯ гуфт: «Аз тани ин ғӯсфанд ду пораи беҳтаринашро барои мо берун ор!» Луқмони ҳаким забон ва дили онро берун оварду тақдими хоҷаи худ кард. Баъди чанд вақт боз мавлояш амр намуд, то ғӯсфандеро забҳ кунад. Ба ӯ фармуд, ду

пораи бадтаринашро барои мо аз он берун кун! Луқмон боз забон ва дилашро барои ҳоҷаи худ тақдим намуд. Ҳоҷа ба ӯ гуфт: «Чаро вақто ки ба ту дастур додем, то ин ки покизатарин ду пораи гусфандро биёр, ҳамин забону дилро овардӣ ва вақто ки ба ту супориш кардем, ки палидтарин ду порчаи гӯшти онро биёр, боз ҳамин дуру овардӣ?». Луқмон гуфт: «Агар ин ду пок бошанд, чизе аз онҳо поктар нест, агар палид гаштанд, чизе аз онҳо палидтар нест».

وَإِذْ قَالَ لُقْمَنُ لِبَنِيهِ ۖ وَهُوَ يَعِظُهُ ۚ يَبْنَىٰ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ ۚ إِنَّ الشِّرْكَ

لُظْلُمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

Ва из қола Луқмāну либниҳи ва ҳува яъиẓуху йā бунайя лā тушрик биллāх. Инна-ш-ширка лаẓулмун ъаẓīm.13.

13. Ва ёд кун, чун Луқмон ба писари худ гуфт, дар ҳоле ки ӯ он писарро панд медод: «Эй писараки ман, ба Худо шарик муқаррар мақун. Ҳаройина, ширк ситами бузург аст».

Ба фарзандони худ панду насиҳат додан, вазифаи падар аст. Хусусан дар боби имону ақида ва яктопарастӣ падар назди Худованд масъул аст, ки ба фарзандони худ насиҳат кунад. Ҳоло Худованд дар ин оят расули Худ, Муҳаммад (с)-ро фармудааст, ки дар ёд ор, Луқмони ҳакимро, ки барои вазифаи худро иҷро намудан ба писари худ гуфт, ки эй писаракам, ҳеҷ гоҳ дар коре ба Худованд чизеро шарик қарор мадеҳ, зеро ба Худо чизеро ширк қарор додан зулму ситами бисёр бузург аст. Агарчи Худованд ба ибодати ҳеҷ кас эҳтиёҷ надорад, локин вазифаи падар он аст, ки бояд фарзанди худро аз ширк боз дорад ва ӯро яктопараст тарбия кунад. Ин аст насиҳати аввалини Луқмони ҳаким барои фарзандони худ.

Дар оятҳои баъдӣ чигунагии муносибат байни падару модар ва фарзанд баён мешавад:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ ۖ وَهَنَا عَلَىٰ وَهْنٍ ۖ وَفَصَّلَهُ ۖ فِي

عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ ۖ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾

**Ва вассайна-л-инсана би валидайҳи ҳамалатҳу уммуҳу
ваҳнан ѓалā ваҳни-в ва фиёлуҳу фӣ ѓамайни анишкур
лӣ ва ли валидайка илайя-л-масӣр. 14.**

**14. Ва одамиро ба нисбати падару модари вай фармудем. Модари
вай дар ҳоли сустӣ болои сустии дигар вайро дар шиками худ
бардоштааст ва аз шир бозғирифтани ӯ дар ду сол аст, ба ӯ
супориш кардем, ки «Маро ва падару модари худро шукргузори
кун! Бозғашт ба сӯи Ман аст.**

Дар ояти мазкур Худованд хабар додааст, ки Мо дар бораи
риъояи ҳуқуқи падару модар ба фарзанди инсон супориш додаем.
Албатта, ин амр ихтиёрӣ нест, балки амри Худост. Пеш аз он, ки
амр аз чӣ чиз иборат аст, баён шавад, Худованд сабаби онро зикр
карда гуфтааст, ки ин модари инсон аст, ки фарзанди худро дар
батни худ то рӯзи таваллуд шудан мебардорад ва ба хотири он ба
заъфу сустии рӯзафзун рӯ ба рӯ мешавад. Чун ӯ фарзанди худро
бо чандин машаққатҳо таваллуд мекунад, кори дигаре барои ӯ оғоз
мешавад, яъне, маъмур аст, ки ду соли пурра ӯро шир диҳад.

Хулоса, модар дар ин 33 моҳ, ки нӯҳ моҳи он, аксари муддати
ҳамл ва 24 моҳи он муддати ширдиҳии он аст, чӣ аз ҷиҳати рӯҳӣ ва
чӣ аз ҷиҳати ҷисмӣ барои фарзанди худ фидокории бисёре ба харҷ
медихад. Барои маълумоти бештар ба ояти 233-уми сураи
«Бақара» ва ба ояти 15-уми сураи «Аҳқоф» муроҷиъат шавад.
Уламои изом аз мазмуни ин оятҳо чунин маъно баровардаанд, ки
ақалли муддати ҳамл шаш моҳ аст. Раъйи Имом Абӯҳанифа (р) ин
аст, ки муддати ширхорание, ки байни ширхор ва ширдеҳ разоъат
(хешутаборӣ) пайдо мешавад сӣ (30) моҳ аст. Аммо ҷамиъи
фуқаҳо он муддатро ду сол (24 моҳ) гуфтаанд. Мисол: Дар ин
муддат агар зане дар баробари фарзанди худ, фарзанди дигареро
шир диҳад, зани ширдеҳ барои ӯ модару шавҳару фарзандҳои ӯ
барои он тифл падару бародару хоҳар ҳисоб мешаванд, яъне чун
падару бародару хоҳари насабӣ байнашон никоҳ раво нест. Дар
давоми оят он васият ва супорише, ки дар оғози оят гузашт, баён
шуда фармудааст, ки эй фарзанди инсон, вазифаи асосии ту ин
аст, ки аввало ба ман, ки Холиқу Парвардигори туям шукргузор
бош ва ҳамчунин падару модари меҳрубонатро, ки сабаби ба дунё
омадани ту шудаанд, низ шукрона кун! Доништа бош, ки агар дар
ин масъала кутоҳӣ кунӣ, хоҳӣ нахоҳӣ ба сӯи Ман бозмегардӣ! Дар
он рӯз туро ҳисобу китоб хоҳам кард. Оре! Шукронаи Аллоҳ таъоло
ва шукронаву хизмати падару модар амру супоришест аз ҷониби

Парвардигор, локин набояд дар масъалаи ақидаи куфр ба онҳо итоат кард. Зеро Худованд дар ояти зер фармудааст:

وَإِنْ جَاهِدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَىٰ ۚ ثُمَّ إِلَىٰ

مَرَجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

**Ва ин ҷаҳадака ғалғ ағ тушрика бӣ ма лайса лака биҳи
ғилмун фа ла туттиҳумā ва соҳибхумā фи-д-дунйā
мағруфā. Ва-т-табиғ сабила ман анāба илай. Ҷумма
илайя марҷиукум фа унаббукум би ма кунтум
тағмалун. 15.**

15. Ва агар бо ту бар он кӯшиш кунанд, ки бо Ман чизеро шарик муқаррар кунӣ, ки туро ба он дониш нест, пас, фармонбардории онҳо макун ва бо онҳо дар мағшиати дунё ба ваҷҳи писандида суҳбат дор ва роҳи касеро пайравӣ кун, ки ба сӯи Ман рӯҷӯ дорад, боз ба сӯи Ман аст рӯҷӯи шумо, пас, шуморо ба он ҷӣ мекардед, хабар медиҳам!».

Хизмати падару модар корест назди шаръ писандида ва амалест шоиста, локин набояд робитае, ки инсон ба падару модар дорад, бар робитае, ки инсон бо Парвардигор дорад, муқаддам бошад. Зеро Худованд дар ин оят фармудааст, ки агар падару модари ту бо тавону талоши худ кӯшиш кунанд, ки чизеро бо Худованд шарик қарор бидеҳ, онҳоро дар ин боб итоат макун! Оре! Вазифаи фарзандон он аст, ки дар боби ақида истиқлоли фикрии худро ҳифзу ҳимоя кунанд ва ақидаи тавҳидии худро бо сабаби фишори падару модар ё дигар қувва ба ҳеҷ чиз иваз наkunанд. Ин маънои онро надорад, ки бо чунин падару модари мушрик ё кофир бе ҳурмати ба ҳарч дода шавад. На! Балки дар ин дунё дар айнаи ҳол вазифаи фарзанд он аст, ки бо онҳо бо тарзи шоиста рафтор кунад ва дар муносибат бо онҳо одобу ахлоқи некро риоя наояд.

Хулоса, ҳаққи падару модар дар зиммаи фарзанд бисёр аст, ҳарчӣ қадар падару модарро ҳурмату иззат карда шавад ҳам, кам аст. Локин ҳаққи Парвардигор ё ҳаққи Пайғамбар (с), чуноне ки гузашт, аз ҳаққи падару модар болотар аст. Дар сурате ки падару

модар хоҳанд, ки фарзанди худро ба роҳи ботили худ дароранду ба ӯ фишор оранд, фарзанд чӣ кор кунад? Давоми оят посухи ин саволи эҳтимолист.

Худованд гуфтааст, ки дар чунин ҳол бояд фарзанд тобеъу пайрави мардони солеҳ шавад, ки бо тавбаву ихлос ба сӯи Парвардигор бозгаштаанд, на тобеъи роҳи ботили падару модари мушрик.

Худованд дар давоми оят гуфтааст, ки рӯзи Қиёмат албатта, бозгашти шумо ба сӯи Ман аст. Аз он чи дар дунё амал кардаед, Ман шуморо огоҳ месозам ва мувофиқ ба он подош мегиред. Агар шукронаи Аллоҳ ва падару модари худро накарда бошед, ҷазо хоҳам дод. Ба ҳар ҳол ояти мазкур монанди ояти 8-уми сураи «Анкабут» аст, (барои маълумоти бештар хоҳишмандон метавонанд ба эзоҳи он муроҷиъат кунанд).

Дар оятҳои зер боз мегардем ба мавзуи насиҳатҳои Луқмони ҳаким барои писараш.

يٰۤيُنٰى اِنِّهَا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي

السَّمٰوٰتِ اَوْ فِيْ الْاَرْضِ يٰۤاَتِهَا اِلٰهُهُ اِنَّ اِلٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ﴿١٦﴾

Йа бунайя иннаҳа ин таку миққола ҳаббати-м мин хардалин фа такун фи сахратин ав фи-с-самāwāti ав фи-л-арзи яъти биҳаллоҳ. Инналлоҳа Латифун Хабир. 16.

16. Луқмон гуфт: «Эй писараки ман! Ҳаройина, агар ҳамвазни донаи хардал (он амал) хуфя бошад, пас дар миёни санг ё дар осмонҳо ё дар Замин бошад, ба ҳар ҳол онро Худо ҳозир кунад.

Ҳаройина, Худованд борикбину хабардор аст.

Атрофи масъалаи тавҳид ва мубориза бо ширк Луқмони ҳаким ба писари худ дар дарси аввал таълим дод. Ҳоло дар дарси дувум масъалаи баҳисобгирии амалҳоро, ки он то кадом дараҷа аниқу нозукаст, бо писари худ фаҳмонид ва гуфт, ки ай писарам, агар амали баду неки ту миқдори донаи арзан вазн дошта бошанд, бигзор он дар даруни санг ё таги он, ё дар як гӯшаи аз гӯшаҳои осмон, ё даруни Замин дар гӯшае дафн бошад, он бе эътибор наместонад. Албатта, Худованд онро дар рӯзи қиёмат ҳозир мекунад ва ба ҳисоби он мерасад. Зеро Худованд зотест, ки бисёр нозукбину аз ҳама амалҳои, хурду калон хабардор аст. Оре! Дар ҳолати анҷом додани амал банда бояд ғофил набошад, зеро

Худованд аз ҳама корхое, ки ӯ мекунад, бохабар аст ва ҳамаи онҳоро ҳисоб мегирад. Инсон фаромӯш карда бошад ҳам, дар зоти Худованд сифати фаромушхотирӣ нест. Бояд инсон ба ин сифати Худованд имон дошта бошад ва мувофиқ ба он амал намояд. Баъдан, Луқмони ҳаким боз барои писари худ ба насихати дигаре шуруъ кард, ки барои ҳар як мусалмон лозим аст.

يَبْنِيْ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاَصْبِرْ عَلَى مَا

اَصَابَكَ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ

**Йа бунайя ақими-с-салата ваъмур би-л-маъруфи ванҳа
ъани-л мункари васбир ъала ма асбак. Инна зāлика мин
ъазми-л-умур. 17.**

**17. Эй писараки ман! Намозро барпо дор ва ба кори писандида
бифармо ва аз кори нописандида манъ кун ва бар ҳар чӣ ба ту
бирасад, сабр кун! Ҳаройина, ин корҳо аз амалҳои худмеҳвари
аҳли ахлоқ аст.**

Луқмони ҳаким ба адои муҳимтарини амалҳо, ки он намоз аст, муроҷиат намуда гуфт, ки эй писарам, намозро бар пой дор! Зеро намоз ибодатест, ки муҳимтарин пайванди банда бо Холиқи худ аст. Намоз чизест, ки қалби туро бедору рӯҳатро мусаффо месозад ва осори гуноҳхоятро мешӯяд, нури имонро дар дилат партавафшон мегардонад ва туро аз фаҳшу мункарот боз медорад! Чун аз уҳдаи намоз баромадӣ муҳимтарин дастури иҷтимоӣро иҷро кун, амр ба маъруф ва наҳй аз мункар кун, яъне мардумро ба роҳи рост даъват намо онҳоро аз мункарот ва корҳои бад боз дор. Барои амр ба маъруф ва наҳй аз мункар, агар ба ту азияте расад, сабр кун, то корҳо ба хубӣ ба анҷом расанд. Оре! Иҷрои ин корҳо вазифаи ҳатмӣ ва асоси динии ҳар инсон аст. Маълум мешавад, ки он чи дар ин оят зикр шуд, меҳвари асосии динии ҳар муъмин аст ва далел мешавад, ки умматҳои гузашта низ ба намоз, амр ба маъруфу наҳй аз мункар маъмур буданд.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ

كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

Ва лā тусāъъир хаддака ли-н-нāси ва лā тамши фи-л-аръи мараҳā. Инналлоҳа лā юҳиббу кулла мухтāлинь фахур. 18.

18. Ва рухсораи худро аз мардум матоб ва дар Замин хиромон (бо кибр) роҳ марав, ҳаройина, Худо ҳар нозандаи худситоишкунандаро дӯст намедорад.

Сипас Луқмони ҳаким ба масъалаи ахлоқӣ пардохта, ба писари худ насиҳат кард, ки писарам, ман ба ту тавсия медиҳам, ки дар иртибот ба мардум бо тавозуъу фурутан бош ва ба онҳо фурутанӣ нишон деҳ! Ҳатто камтарини инсон бо ту дар сухан шавад, то ба охир сухани ўро гӯш кун ва ўро ҳақир машмор. Агар касе назди ту ном бурда шавад ба нишонае, ўро таҳқир намудаю кӯчак шуморида, рӯйи худро магардон, мардумро писанд кун, мағрурона болои замин роҳ марав! Зеро Худованд шахси мутакаббир ва мағрури худситоро дӯст намедорад. Гурур сабаби хашми Худованд аст. Дар сиҳоҳи шашгона бо ривояти Умар (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) фармуданд: *Ҳар касе ҷомаашро аз рӯйи худнамоию такаббур дароз кунад ва дар ҳолати роҳ рафтан кашола кунад, рӯзи қиёмат Худованд дар рӯйи чунин шахс бо назари раҳмат наменигарад.* Аммо барои шукр аз неъматҳои Парвардигор сухан кардан фахрфурушӣ ё худситоӣ нест, зеро Худованд дар охири ояти сураи «Зуҳро» гуфтааст, ки «*Ва аммо биниъматӣ раббика фаҳаддис*». «*Ва аммо ба неъматҳои Парвардигори худ, пас хабар деҳ*».

Хулоса, Луқмони ҳаким аз ду сифати бад, ки яке такаббур (худбинӣ) ва дигаре фахрфурушӣ аст ва ин ду моёи аз ҳам пошидани робитаи самимонаи ҷамъиятист, хабар дод ва тарки онҳоро ба писари худ васият кард. Насиҳати Луқмони ҳаким дар ояти зер идома дорад.

وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَأَغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ

**Вақсид фӣ машйика вағъузъ минъ савтик.
Инна анкара-л-асвāти ла савту-л-ҳамир. 19.**

19. Ва дар рафтори худ миёнаравӣ кун ва овози худро фуруд ор, (оҳиста сухан кун) ҳаройина, бадтарин овозҳо овози харон бошад».

Дар давоми насиҳатҳои худ Луқмони ҳаким ба писараш гуфт, ки писарам, аз роҳ рафтани шитобону кибромез ё сусте, ки аз ҳад берун бошад, парҳез намуда, эътидолро пеш гир! Ҳамчунин овози худро дар ҳолати сухан гуфтан баланд нақун, зеро овози баланд қадре надорад. Агар овози баланд қадр медошт, мардум овози харонро писанд мекард. Ҳол он ки бадтарин овоз назди мардум овози харон аст.

Бо ҳамин даҳ панд, насиҳатҳои Луқмони ҳаким барои писари худ дар ин сура ба поён расид. Дар оятҳои баъдӣ Аллоҳ таъоло барои инсон чи гуна неъматҳо ато карданаширо зикр карда, онҳоро бо шукр гуфтан даъват мекунад.

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَهَّرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾

Алам тарав анналлоҳа сахҳара лакум-м ма фи-с самāvāti ва ма фи-л-арзӣ ва асбаға љалайкум ниъамаҳу ʒоҳирата-в ва баътинаҳ. Ва мина-н-наси ма-й юҷадили филлаҳи би ғайри љилми-в ва ла ҳуда-в ва ла китаби-м мунир. 20.

20. Оё надидед, ки Аллоҳ барои шумо он чӣ дар осмонҳост ва он чӣ дар Замин аст, ром гардонид?! Ва неъматҳои Худро барои шумо, чи ошкор ва чи пинҳон, бар шумо тамом карду арзонӣ дошт ва аз мардум касоне ҳастанд, ки дар боби Аллоҳ ба ғайри дониш ва ба ғайри ҳидоят ва бидуни китоби равшан муқодала мекунанд.

Худованд дар ин оят рӯйи суханро ба ҳамаи инсонҳо гардонида гуфтааст, ки оё мардум надиданд, ки Аллоҳ таъоло ҳама он чӣ, ки дар осмон аст, барои онҳо як хизматгори беминнат гардонидааст? Оре! Дар осмон чизе, ки бошад: ҳаво, Офтоб, Маҳтоб, ситорагон, борон, барф ё дигар чизҳо (фариштагон) бо фармони Худованд бе ягон талаби музд ба инсон хизмат мекунанд. Аммо, инсон хизмати бе миннати онҳоро он қадар намедонад. Мисол, агар хизмати яке аз онҳо, ки нури Офтоб аст, иҷоравӣ бошад, баъд инсон мефаҳмад, ки қимати он неъматҳое,

ки Аллоҳ таъоло барои ӯ бе миннат ато фармудааст, чӣ қадар будааст. Локин Аллоҳ таъоло чунин накард, онҳоро ройгон барои инсон дод ва ба ӯ ақл дод, то бо ин ақл қадри неъматҳои бе миннати Аллоҳтаъолоро шиносад ва шукр кунад. Илова бар ин, Пайғамбарони худро фиристонд, онҳо низ ин неъматҳои бе миннати Аллоҳро ба онҳо шиносониданд ва онҳоро ба шукр боз хонданд. Боз марҳамати Аллоҳтаъолост, ки китоби охирин Қуръони каримро нозил кард. Он низ инсонро барои шукронаи чунин неъматҳо даъват мекунад. Ҳамчунин мавҷудоти рӯйи замин чун хок, санг, чӯбу дарахт ва дигар мавҷудотеро, ки инсон аз онҳо баҳра мегирад, барои ӯ чунон мусаххар гардонид, ки бе ягон миннат барои инсон хизмат мекунанд. Оре! Неъматҳое, ки Аллоҳ таъоло барои инсон додааст, бе ҳисобанд. Баъзе аз онҳо ошкор, баъзе аз онҳо пинҳон аст. Баъзе аз онҳоро инсон бо ақли худ ҳис мекунад, аммо баъзе аз онҳоро ҳис карда наметавонад.

Агар инсон дар паи шинохти неъматҳои зоҳирӣ бошад, метавонад бо ақлу фаросати худ онҳоро ҳис кунад ва онҳоро мисли тандурустӣ, камоли офариниши худ, мол, чоҳ, ҷамол, анҷом додани тоъату ибодат ва ғайраро шиносад. Он чи ки инсон дар ниҳоди худ аз мавҷудияти Аллоҳи ягона меёбад, гумони нек дар иҷро шудани корҳои худ ё барои дафъи бало меёбад, (ин ҳама неъматҳои пинҳонианд) бояд инсон барои онҳо шукрона кунад. Дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расулуллоҳ (с) дар посухи саволи Ибни Аббос (р) оид ба маънои ин оят фармуданд: *«Неъматҳои ошкоро Ислоҳ аст ва он чӣ аз офариниш, ки зебост; Неъматҳои пинҳонӣ чизҳоест, ки Худованд аз амалҳои бадаст пӯшонидаст»*. Дар давоми оят омадааст, ки аз мардум, касоне ҳастанд, ки дар бораи Худованд (мисли Назр ибни Ҳорис), дар якка ва ягонагии Ӯ таъоло муҷодала мекунанд.

Барои чунин шахсон ҳақ ошкор ва ҳуҷҷатҳо барои нодуруст будани рафторашон барпо шуд. Бо вучуди ин ҳама бе ягон илму таҷриба ва бе ягон ҳидоате, ки инсон битавонад ба василаи он ба роҳи савоб роҳ ёбад ва бе ягон китобе, ки (дар он далелҳо ошкор бошанд) Худованд барояшон нозил карда бошад, онҳо гарданкашӣ карданду бо кибру ғурур дар шаъни Аллоҳ таъоло муҷодала карданд ва бутҳоро бо Ӯ таъоло шарик қарор дода, кофир шуданд.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا

أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ

**Ва изā қила лаҳуму-т-табиъу ма айналаллоҳу қолу бал
наттабиъу ма ваҷаднā ъалайҳи абъанā. А-ва лав кана-ш-
шайтону ядъухум илā ъазāби-с-Саъир. 21.**

**21. Ва чун ба онҳо гуфта шавад: «Чизеро, ки Худо фуруд
овардааст, пайравӣ кунед!» гӯянд: «Балки чизеро пайравӣ
мекунем, ки бар он падарони худро ёфтаем». Оё дар ҳоле ки
Шайтон онҳоро ба сӯи азоб (Дӯзах) меҳонад, пайравӣ мекунанд?**

Ҳеҷ шахси оқил даъвати пайғамбарони илоҳиро, ки инсонро ба сӯи роҳе меҳонанд ва ки он роҳ инсонро ба Биҳишт мерасонад, раҳо намуда, дунболи даъвати шайтон, ки инсонро ба сӯи Ҷаҳаннам мекашонанд, намеравад. Ҳоло ояти мазкур ба гумроҳии бутпарастоне, ки дар масъалаи тавҳид (ягонагии Ҳақтаъоло) ҷидол (бахсу кашмакаш) мекунанд, ишора карда гуфтааст, ки чун ба онҳо (аҳли ҷидол) гуфта шавад, ки аз он чи Худованд бар Пайғамбараш (с) нозил кардааст (аз Қуръон), пайравӣ кунед! Онҳо ба рафтори кӯркӯронаи ниёғони худ чанг зада мегӯянд, ки на! Балки мо тобеъи падарони худ мешавем ва ҳар чизеро, ки падарони мо парастиданд, мепарастем ва дар чи коре, ки мо падарони худро ёфтаем, онҳоро пайравӣ мекунем. Онҳо бутпараст буданд, мо низ бутпарастӣ мекунем, дар кадом роҳе, ки онҳо равон буданд, мо низ пайи онҳо меравем.

Дар давоми оят аз тақлиде, ки ба асли ақида муҳолиф аст, сароҳатан манъ намуда, Худованд гуфтааст, ки агар падарони шумо гумроҳ бошанд, шайтон онҳоро бо васвасаҳои худ мушрик сохтаву ба сӯи нори Ҷаҳаннам кашонда бошад, оё шумо низ ба онҳо пайравӣ мекунад?! Оё пайравӣ дар чунин сурат чӣ маъно дорад, мефаҳмед! Дар оятҳои зер ҳоли ду гурӯҳ баён шудааст:

﴿وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ﴾

﴿وَالِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾

**❖ Ва ма-й юслим ваҷҳаҳӯ илаллоҳи ва ҳува муҳсинун
фақад-истамсака би-л ъурвати-л-вуққо. Ва илаллоҳи
ъақибату-л-умӯр. 22.**

22. Ва ҳар касе ки рӯйи худро ба сӯи Худо мутаваҷҷеҳ сохт ва вай некӯкор бошад, пас, ҳаройина, ба дастовези маҳкам даст зада аст. Ва бозашти корҳо ҳама ба сӯи Худост.

Дар ояти қаблӣ баёни ҳоли касоне, ки пайрави шайтон шуданду бо нигоёни худ тақлиди кӯркурона кардаанд, гузашт. Ҳоло дар ин оятҳо муъминини холис ва касе, ки олудаи ширк шудааст муқоиса шуда, дар нахуст Худованд гуфтааст, ки ҳар касе ба аҳду паймони устувор рӯйи худро ба сӯи Парвардигори худ гардонад, қалбу қони худро таслими ризои Худованд кунад, сари таслиму тоъат дар остони Парвардигор фуруд орад, бо тамоми ҳастӣ, ҳама ибодатҳои худро холис барои ризои ӯ анҷом диҳад ва муҳсину накӯкор бошад, гӯё бо дастгира (ресмон)-и бовариноке даст задаст, ки он ҳаргиз қанда намешавад. ӯ метавонад ба қуллаи мақсади худ расад. Оре! Аз қаъри дараи худбиниву моддапарастӣ берун шудан ва ба қуллаи маърифату маънавиёти инсонӣ расидан ба як василаи маҳкаме муҳтоҷ аст, ки бояд инсон ба он бо боварии том даст занад. Ғайри имону амали солеҳ чизи дигаре василаи маҳкам шуда наметавонад. Зеро ғайри ин ду дигар ҳама мисли ресмони пӯсидааст, ки агар ба онҳо даст расонида шавад, инсон ба мақсади худ нарасида, қанда мешаванду боз ба қаъри дараи куфру нифоқ суқут мекунад. Ба таври мисол: Имону ислому амалҳои солеҳу холис, чун ресмони наву маҳкам, аз қуллаи кӯҳе овезон аст, инсон бо боварии том метавонад ба он чанг бизанад ва ба қуллаи муроди худ боло равад. Зеро Худованд дар ҷумлаи охири ин оят фармудааст, ки оқибати ҳама корҳо ба сӯи Худованд аст, на ба сӯи ғайри ӯ. Подошҳои амалро аз ӯ талаб бояд кард, на аз ғайри ӯ. Пас бо нерӯи имону амалҳои солеҳу холис ва дар ҳама корҳо бо эҳсон ба қуллаи ризои ӯ расидан корест мақсуду писандида.

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا تَحْزَنْ لَكَ كُفْرُهُ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا ۚ إِنَّ

اللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

Ва маъ кафара фа лā яҳзунка куфруҳ. Илайнā марҷиъухум фа нунаббуҳум би маъ ғамилу. Инналлоҳа Ёалимум би зати-с-судур. 23.

23. Ҳар касе кофир шуд, пас, куфри вай туро андӯҳгин накунад. Ба сӯи Мост рӯҷӯи онҳо, пас, онҳоро ба он ҷи мекарданд,

хабардор кунем. Ҳаройина, Худованд бо он чӣ дар дил мегузарад, доност.

Худованд дар ин оят ҳабиби Худ-Муҳаммад (с)-ро тасалӣ дода, дар бораи ҳоли гурӯҳи дувум бо хитоб чунин гуфтааст, ки эй ҳабиби Ман (с), касе, ки ин ҳақиқати равшанро инкор кунад, аз роҳи Ислому аз роҳи нишондодаи ту бEROҳа шуда кофир шавад, ту ғамгин машав! Зеро кофир шудани вай ба ту зиёне намерасонад. Чаро ки ту вазифаи худро бо хубӣ анҷом додай. Аммо онҳо бар худ зулму ситам кардаанд. Дар охир, албатта, бозгашти чунин шахсон ба сӯи Мост. Онҳоро аз ҳар кори баду нангине, ки кардаанд, огаҳашон мекунем ва дар баробари амалҳои бадашон онҳоро ҷазо хоҳем дод. Зеро Худованди ту ба он чи ки золимон дар синаҳои худ мепарваранд, ё анҷом медиҳанд, доност ва мувофиқ ба он макру ҳилае, ки алайҳи дини Ислом меандешиданд, ҷазое муқарар кардааст.

نَمَتُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

Нуматтиъухум қалилā сўмма назтaрруҳум илā ъазāбин галиъ. 24.

24. Онҳоро андаке баҳраманд месозем, боз онҳоро ба сӯи азоби сахт ба бечорагӣ биронем.

Касоне, ки ба «Урватул вусқо» (ресмони боваринок)-и Парвардигор чанг намезананд, онҳо ё кофир ва ё мушриканд. Онҳо маъишати ҳамин дунёро хоста, аксаран «охират чист?» намедонанд. Агар ба онҳо фаҳмонда шавад ҳам, бовар намеkunанд. Аз ин рӯ, Худованд гуфтааст, ки онҳоро аз неъматҳои дунё бархудар мекунем, то аз онҳо баҳраманд шаванд. Локин ин баҳрамандӣ ҳарчанд бисёр бошад ҳам, дар баробари неъматҳои ҳамешагии Ҷаннати Худованд, ки онҳо заволапазир нестанд, андак аст. Зеро неъматҳои дунё бо неъматҳои охират қобили қиёс нестанд. Дар охири оят Худованд натиҷаи кори дунёпарастонро гуфтааст, ки касоне, ки ба ресмони маҳками Худованд чанг назаданд, рӯзи Қиёмат онҳоро дар ҳолати бечорагӣ ба ворид шудани азоби саҳти Ҷаҳаннам маҷбур месозем. Онҳо ногузир дохили он мешаванд. Зеро дар он асно тамоми вучудашон, тамоми ихтиёри кулӣ ва ҷузъияшон аз дасташон рафта, дар ихтиёри Худованданд. Аммо шахсоне, ки бо «Урватул вусқо» (ресмони боваринок) имону амалҳои соlexу эҳсон чанг зада, то охир маҳкам доштаанд ва дар дунё поку накӯкор зиндагӣ кардаанд,

дар охират бар акси шахсоне, ки зикрашон гузашт, дар ҷавори раҳмати Илоҳӣ қарор мегиранд ва чунон бо неъмат мешаванд, ки асло дар ғушаи ҳаёлашонҳам набошад. Валлоҳу аълам.

Дар асное, ки ин гуна оятҳои Қуръонӣ нозил мешуданд, чуноне ки ояти зер ишора дорад, баъзе аз шахсони кофиру мушрик агарчи дар куфру нифоқ фурӯ рафта буданд, локин баъзе масъалаҳоро бо инсоф ҷавоб медоданд:

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مِّنْ خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ

بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

Ва ла и^н саалтаҳум-м ман халақа-с самāvāti ва-л-арза ла яқулунналлоҳ. Қули-л-ҳамду лиллāх. Бал аксарухум лā яъламун. 25.

25. Ва агар аз онҳо савол кунӣ: Кист он, ки осмонҳо ва Заминро офарид? Албатта, мегӯянд «Худо офарид!». Бигӯ: «Ситоиш Худойрост, балки аксари онҳо намедонанд».

Агар инсон оқил ва боинсоф бошад, дар худ ё дар ашёи атрофи худ, бо мулоҳиза нигараду фикр кунад, албатта ҳақиқати корро мефаҳмад.

Аз ин рӯ, Худованд ба Расули Худ (с) фармуд, ки агар аз мушрикон бипурсӣ ки чӣ касе осмонҳо ва Заминро офаридааст, мушрикон ғайр аз ин дигар ҷавобе надоранд, қатъиян эътироф карда мегӯянд, ки Худованд онҳоро офаридааст. Чун онҳо ба офариниши Худованд иқрор карданд, ту эй Муҳаммад (с), дар ҷавоб ба онҳо бигӯ, ки Алҳамдулиллоҳ (ситоиш Худойрост), ки шумо хоҳам нохоҳам, ба Офарандаи осмонҳо ва Замин тан дода эътироф кардед, ки Холиқи ҳама чизҳо Аллоҳ аст, на бутҳое, ки онҳо худ махлуқанд. Хайр, баъди ин эътироф чаро ғайри Ӯро мепарастед? Чаро дар баробари Вай маъбудон (бутҳо)-и ботилро шарик қарор медиҳед? Маълум мешавад, ки аксари онҳо тақлиди кӯр-кӯрона карда, намедонанд ва андеша намеkunанд, то бифаҳманд, ки танҳо Офарандаи ин ҳама чизҳо сазовори ибодат аст, на бутҳои онҳо. Онҳо чаро намефаҳманд, ки ибодат бояд махсус ба холиқи Ҷаҳнофарин бошад?

Хулоса, мушрикон ҳаргиз мункири тавҳиди холиқият набуданд ва наметавонистанд холиқиятро барои бутҳояшон қоил шаванд. Танҳо дар шарик будани бутҳо дар ибодат ва дар шафоъати онҳо

эътиқод доштаранд. Барои маълумоти бештар ба ояти 38-уми сураи «Зумар» ва ба ояти 9-уми сураи «Зухруф» муроҷиъат шавад.

Ояти зер аз сифати Моликияти Парвардигор сухан мекунад:

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿٢٦﴾

Лиллаҳи ма фи-с-самāvāti ва-л-арз. Инналлоҳа Ҳува-л-ганийюл Ҳамид. 26.

26. Мар Худорост он чӣ дар осмонҳо ва (он чи дар) Замин аст, ҳаройина, Худо бениёзу сутуда аст.

Дар оятҳои қаблӣ собит будани сифати Холиқият (Офаридгори)-и Парвардигор гузашт. Ҳоло дар ин оят сифати Моликияти Ӯ зикр шуда, Худованд гуфтааст, ки Офарандаву андозакунанда, тадбиркунанда, ва молику соҳиби ҳамаи он чи ки дар осмонҳо ва Замин аст, Худост. Ба ҳеҷ ваҷҳ ғайри Ӯ сазовори парастии нест. Аҳли ширку даҳриҳо меҳақанд ё не, эътироф мекунанд ё не ҳама чиз мулку офаридаи Худост. Худованд зотест, ки ба мардум ё ба шукронаи онҳо ҳоҷат надорад, ҳар кас имон ораду шукр кунад, ба суди ҳуди ӯст. Дар асл Ӯ таъоло аз ҷониби махлуқоти Худ ҳамдгуфташуда аст. Ба ҳамду санои онҳо низ ҳоҷат надорад. Як махлуқ (инсон) агар ҳамду ситоиш накунад, дигар тамоми махлуқот Ӯ таъолоро ҳамду сипос меғоянд.

وَلَوْ اَنَّما فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَمُ وَالْبَحْرِ يَمْدُهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ

اُخْرٍ مَا نَفِدتْ كَلِمَتُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٧﴾

Ва лав аннамā фи-л-арзи миъ шаҷаратин ақламу-в ва-л-баҳру ямуддуҳу миъ баъдиҳи сабъату абҳури-м ма нафидат калимātuллоҳ. Инналлоҳа Ёзизун Ҳаким. 27.

27. Ва агар он чӣ дар Замин аст аз дарахтон қаламҳо шаванд ва дарё сиеҳи бошад, баъд аз ин дарё ҳафт дарёи дигар онро мадад кунанд, суханҳои Худо ба поён нарасанд. Ҳаройина, Худованд голибу боҳикмат аст.

Худованд дар бораи илми беинтиҳои Худ, чун мисол дар ин оят гуфтааст, ки агар дарахтони рӯи Замин, ҳама қалам шаванд, ҳама дарёҳо (яъне ҳама обҳои Замин) бо ҳам ҳам шаванд, боз ҳафт дарёи дигар ба ёрии онҳо шитобаду бо ҳам ҳам шуда, ҳама

сиёҳӣ (ранг) шаванд, то ин ки бо ин қаламҳо, бо ин рангҳо илми (суханҳои) Парвардигорро нависанд, ҳамаи онҳо ба охир мерасанд, аммо суханҳои Парвардигор ба охир намерасанд. Ин аст мисол барои илми беинтиҳои Парвардигор.

Хулоса, ҳеҷ кас наметавонад бузургии Парвардигор ва илми ӯро тасаввур кунад. Зеро Худованд бо ҳама сифатҳои Худ дар ҳама корҳо ғолиб аст, ҳаргиз мағлӯб ё очиз нахоҳад шуд. ӯ дар тамоми амрҳо ва корҳои худ ҳаким аст ва ҳеҷ махлуқе аз доираи ҳикмати ӯ берун нест.

(Дар бораи шаъни нузули ин оят ва барои маълумоти бештар ба даст овардан ба ояти 109-уми сураи «Каҳф» ва дар бораи васеъ будани маънои калимаи «калимот» ба ояти 171-уми сураи «Нисо» ва ба ояти 45-уми сураи «Оли имрон» муроҷиъат шавад).

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

**Ма халқукум ва лā баъсукум иллā ка нафси-в вāҳидаҳ.
Инналлоҳа Самӣъум Басӣр. 28.**

**28. Офаридани шумо ва барангехтани шумо ба чуз монанди
офаридан ва барангехтани як тан чизи дигар нест, ҳаройина,
Худо шунавову биност.**

Баъди баёни илми бепоёни Парвардигор дар ин оят сухан аз қудрати бе интиҳои ӯ таъоло ба миён омадааст. Яъне, аз аввали офариниши инсон то ҳол, чи қадар инсонҳо бо табиъатҳо ва бо рангу пӯсти гуногун гузаштанд, онҳоро Худованд чӣ гуна зинда мегардонад. таъаҷҷуб набояд кард. Зеро мафҳуми «сахт, осон, кӯчак, бузург, душвор, номумкин» ин ҳама сифатҳоест барои махлуқе ҳамчу мо-инсонҳо, ки қудратамон маҳдуду қобили тасаввур аст. Дар баробари қудрати бепоёни Ҳақтаъоло зинда гардонидан баъд аз миронидан ҳеҷ мушките надорад. Аз ин сабаб, Худованд гуфтааст, ки офаринишу барангехтани ҳамаи шумо аз офаридану барангехтани як фард беш набуда, назди қудрати Мо яксон аст. Чун ба онҳо гӯем, ки «бошед» ё гӯем, ки «шавед» барои ҳаст шудани онҳо кифоя аст. Дигар ин ки Мо ҳама суханҳои бандাগони худро шунаванда ва ҳама амалҳои онҳоро бинандаем.

Оид ба сабаби нузули ояти мазкур муфасссирон гуфтанд, ки ин оят дар бораи Убай ибни Халаф ва гурӯҳе аз мушрикони нозил шудааст. Онҳо бо Рассуллоҳ (с) ҷидол карда гуфтанд: «Худованд моро баъди чандин марҳала офаридааст: Дар асл, инсон нутфа аст ва баъд хуни баста ва баъд гӯштпора ва баъд аз он гӯштпора,

Худованд устухонҳои инсонро меофарад. ҳоло ту мегӯӣ, ки Худованд ҳамаро дар як лаҳза бармеангезад?». Худованд барои посухи онҳо ояти мазкурро нозил кард.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ

**Алам тара анналлоҳа йуличу-л-лайла фи-н-наҳари ва
йуличу-н-наҳара фи-л-лайли ва саххара-ш-шамса ва-л-
қамара куллу-й яҷрӣ илā аҷали-м мусамма-в ва анналлоҳа
би mā таъмалуна хабиr. 29.**

**29. Оё надидай, ки Худо дармеорад шабро дар рӯз ва дармеорад
рӯзро дар шаб ва ром гардонид Хуршед ва Моҳро, ҳар яке то
муддати муъайян меравад ва оё надидӣ, ки Худо ба он чӣ мекунад,
хабардор аст?**

Барои баёни қудрати беинтиҳои Худ ҳамчу таъкид Худованд ба Расули Худ (с) гуфтааст, ки эй мухотаб, оё надидӣ ба дурустие, ки Худованд шабро дар рӯз ва рӯзро дар шаб дохил мекунад? Яъне дар тӯли сол, бе он ки эҳсос шавад, бо тадриҷ шаб дар рӯз ва рӯз дар шаб дохил мешаваду яке мекоҳад ва дигаре меафзояд. Магар дар ду нуқтаи рӯйи Замин ин қонун ҳукмфармо шуда наметавонад: яке дар қутби шимол ва дигаре дар қутби ҷануб, ки дар тӯли сол, дар онҳо шаш моҳ шаб ва шаш моҳ рӯз аст. Дувум дар хати дақиқи истиво (экватор), ки дар тамоми сол шабу рӯз яксон баробар аст. Дар давоми оят омадааст, ки эй мухотаб, оё надидай, ки Худованд Моҳу Хуршедро таҳти фармону ҳукми худ чунон рому мусаххар гардонидааст, ки то муддати муъайян онҳо бо фармони Вай тулӯъ ва ғурӯб мекунанду ҳар кадом дар хати сайри (мадори) худ равуо мекунанд.

Дар шарҳи ояти 12-уми сураи «Куввират» муфасссирони гиромӣ чунин гуфтаанд, ки сайругашти Моҳу Хуршед то абад нест, балки ҳаракати онҳо то поён ёфтани дунёст. Хулоса, Зоте, ки тавонистааст ҳазорҳо ва миллионҳо сол бо ҳисоби дақиқ Моҳу Хуршедро ба ҳаракат андохта, бо низоми махсус шабу рӯзро вориди яқдигар сохта кӯтоҳу дароз мекунад, аз амалҳои инсонҳо

бе хабар аст? Ҳаргиз! Ў таъоло Зотест, ки албатта, ҳама амалҳои моро медонад ва аз ҳама ниятҳои мо ва андешаҳои мо бохабар аст. Барои маълумоти бештар ба ояти 2-юми сураи «Раъд» ва ояти 39-уми сураи «Иброҳим» муроҷиат шавад.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدَّعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَطْلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ

الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

**Зāлика би анналлоҳа Ҳува-л-ҳаққу ва анна мā ядъуна мин
дуниҳи-л-бāтилу ва анналлоҳа Ҳува-л-Ъалийю-л
Кабīр.30.**

30. Ин қорҳо ба сабаби он аст, ки Худо ҳамоно Худои барҳақ аст ва ба сабаби он аст, ки он чӣ мепарастед ба ҷуз Вай, бе асл аст ва ба сабаби он аст, ки Худо баландмартабаву бузургқадр аст.

Даҳ сифати умдаи Парвардигор, ки зикри онҳо дар ин шаш оят, аз ояти 25 то 30-ум (ғани, ҳамид, азиз, ҳаким, самё, басир, хабир, ҳақ, алӣ, кабир) гузашт, аз аҷоиботи санъат ва аз илми беинтиҳои Парвардигор хабар доданд. Дар охири он шаш оят ба таври мисол натиҷагирӣ шуд, ки духули шаб дар рӯз ва рӯз дар шаб, хизмати беминнати Офтобу Моҳтоб ва доимо дар самти муъаяншудаи худ дар ҳаракат будани онҳо ва аз амалҳои бандагон, ки Худованд ҳамеша бахабар аст, ин ҳама нишонаҳоеанд, ки аз қудрат ва илми бепоёни Аллоҳ таъоло дарак медиҳанд. Ҳоло Худованд дар ояти мазкур гуфтааст, ки он чи зикр шуд, барои он аст, ки мардум бо яқин боварӣ ҳосил кунанд, ки Худованд Илоҳи барҳаққасту холиқу тадбиркунандаи ҳамаи онҳост. Ончунон Илоҳест, ки бо танҳогияш сазовори ибодат аст. Ҳар чизе, ки ғайри Ўст (хоҳ бут бошад, ё санг, ё фаришта, ё инсон, ё Офтоб, ё Маҳтоб), илоҳи ҳақиқӣ нест, тахсиси ибодат барои ҳар кадоми онҳо ботил аст ва ҳеҷ аҷру савобе надорад. Зеро ҳамаи онҳо махлуқанд, ҳеҷ кадоми аз онҳо қудрате надорад, ки зарраеро биофарад ва ё онро дар ҳаракат дарорад. Худованд Зотест, баландмартаба ва дар Парвардигории Худ бисёр бузург!

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرَى فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ ۚ إِنَّ فِي

ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾

**Алам тара анна-л-фулка таҷри фи-л баҳри би
ниъматиллаҳи ли юриякум-м мин айātiҳ. Инна фи
зāлика ла айāti-л ли кулли саббāрин шакур. 31.**

31. Оё надидӣ, ки бо фазли Худо дар дарё киштиҳо мераванд, то шуморо баъзе нишонаҳои Хешро бинамоёнад. Ҳаройина, дар ин (қудратнамоӣ) ҳар сабркунанда (ва) сипосдорандаро нишонаҳои ҳаст.

Дар ин оят, Худованд бархе аз қонунҳои табиатро барои бандагони Худ ҳамчу неъмат гӯшзад намуда гуфтааст, ки оё шумо надидед, ки бо лутфу марҳамату фазли Худованд киштиҳои куҳпайкар дар дарёҳо равонанд? Оре! Дар дарё ва уқёнусҳо рафтуомади киштиҳо барои инсонҳо неъматӣ бузурги Худованд аст. Зеро ба василаи онҳо инсонҳо метавонанд талаби касбу кор, ризку рӯзӣ ё барои барқарор кардани дӯстӣ ё хешутаборӣ аз як макон ба макони дигар рафтуо кунанд. Дигар ин ки Худованд хостааст бо офаридани чунин қонун нишонаҳои қудрати Худро дар маърази биниши бандагон қарор диҳад. Дигар ин ки касе, ки дорои хирад аст, дар мушкилиҳои тақдири Илоҳӣ сабр мекунад ва нишонаҳои бузургии Парвардигорро мушоҳида карда, минбаъд аз содир кардани гуноҳ даст мекашад. Ин қудрати Аллоҳи воҳиди қаҳҳор аст, ки барои бандагон бо меҳрубонии Худ ҳамаро мусаххар гардонид. Агар лутфи Парвардигор намебуд, киштиҳо бо он чи дар худ доранд, ҳама ғарқ мешуданд, касе муқобала карда наметавонист.

Хулоса, инсон доимо дар гирдоби озмоишҳо қарор дорад. Вазифаи инсонҳо дар баробари ҳодисаҳо сабр ва дар баробари неъматҳо шукр гуфтан аст. Дар тафсири Қуртубӣ ва Имом фаҳри Розӣ зери мазмуни ояти мазкур ҳадисеро ривоят карда гуфтаанд: **“Имон ду ним аст: нима аз он сабр ва ними дигари он шукр аст. Аммо бисёре аз мардум дар ҳолати озмоиш на сабр мекунанд ва на шукр”**. Мисол:

وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوَجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى

الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣١﴾

**Ва изā гашияхум-м мавҷун ка-з̣-зулали даъавуллоҳа
мухлиси́на лаҳу-д-ди́на фа ламма́ начқāхум ила-л-барри**

фа минҳум-м муқтасид. Ва ма̄ ячҳаду би ай̄атин̄а илл̄а куллу хатт̄арин̄ каф̄ур. 32.

32. Ва ҳар вақто мавҷе монанди соябонҳо онҳоро даргирад, ибодатро барои Худо холис карда бихонанд. Пас, он гоҳ ки ба сӯи хушкӣ онҳоро наҷот дод, пас, баъзе аз онҳо миёнарав бошанд. Ва оятҳои моро инкор накунанд, магар ҳар аҳдишканидаи носипос.

Худованд дар ояти мазкур гуфтааст, ки ҳангоме баъзе мардум бо киштӣ ба сафари дарёӣ мебароянд, чун байни баҳр мешаванд ва нохост тӯфон бармехезад, чун мавҷи кӯҳпайкари об болои сари онҳо қарор мегирад ва киштӣ масири худро гум карда ба ҳалокат наздик мешаваду киштинишастагон ҳалок шудани худро яқин мекунанд, аз рӯйи хавфу тарс ҳама кори худ ва ҳатто бутпарастии худро фаромуш мекунанд. Зеро пардаи мушрикӣ аз рӯйи қалбашон канор меравад, нури тавҳид (якопарастӣ)-е, ки аслан дар табиъаташон буд, қалбашонро равшан месозаду ба фикри он мераванд, ки оё касе ҳаст, ки моро аз ин тӯфони бало наҷот диҳад!?. Вақто, ки тавҳидашон холис шудан мегирад, ҳама дину ойинро махсуси Худованд медонанд ба худ меғоянд: «Он касе, ки пайдо шудани ин мавҷҳои кӯҳпайкар дар ихтиёри Ёст, ягона Ё метавонад аз ин вартаи ҳалокат моро наҷот диҳад».

Хулоса, даст ба дуъову ниёиш мезананд, аҳдҳо мебанданд, назрҳо пешниҳод мекунанд ва ҳалосии худро аз Ё таъоло пурсон мешаванд. Ҳангоме ки мавҷҳои кӯҳмонанд фурӯ нишинанду онҳо аз ин вартаи ҳалокат солим ба соҳили наҷот расанд, баъзе аз онҳо мардонавор дар аҳду паймони худ бовафо боқӣ мемонанд, ки онҳоро гурӯҳи муқтасид (миёнараву дар аҳд худ бовафо) меғоянд. Аммо гурӯҳи дигаре аз онҳо ҳамин, ки тӯфон фурӯ нишасту аз вартаи марг наҷот ёфтанд, боз ба кори мушриконаи худ идома медиҳанд ва пардаҳои куфрро болои имони фитрие, ки дар қалб доштанд, мепӯшонанд.

Дар охир Худованд гуфтааст, ки оятҳои моро ғайри паймоншиканон ва ғайри куфронкунандагон касе инкор намекунад. Валлоҳу аълам.

Худованд дар охири ин сура ба таври умум хитоб намудааст, ки ...

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَأَخْشَوْا يَوْمًا لَا تَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا

مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ

الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللّٰهِ الْغُرُوْرُ ﴿٣٣﴾

**Йӓ айюха-н-нӓсуттақу Раббакум вахшав явма-л лӓ ячзӣ
вӓлидун ӓа-в валадиҳӣ ва лӓ мавлӯдун ҳува чӓзин ӓа-в
вӓлидиҳӣ шай-ӓ. Инна ваъдаллоҳи ҳаққ. Фа лӓ
тағурраннакуму-л ҳайӓту-д-дунйӓ ва лӓ яғурраннакум
биллаҳи-л-ғарӯр. 33.**

**33. Эй мардум, аз Парвардигори хеш битарсед ва аз рӯзе ҳазар
кунед, ки ҳеҷ падар ба ҷои писари хеш кифоя накунад ва ҳеҷ
фарзанд ба ҷои падари худ чизеро кифоякунанда набошад!
Ҳаройина, ваъдаи Худо рост аст, пас, шуморо
(ғурури) зиндагонии дунё фиреб надихад ва шуморо шайтони
фиребанда фиреб надихад.**

Худованд дар ин оят гуфтааст, ки ай мардум, шумо бо иҷрои амрҳо ва дурӣ ҷустан аз амлҳои манъшуда аз Худо битарсед. Битарсед аз рӯзе, ки дар он рӯз ҳар инсон аз рӯи тарс бо худ овора аст ва ҳатто падар ба доди фарзанди худ расида наметавонад. Ҳамчунин битарсед аз он рӯзе, ки ҳеҷ фарзанде ба ҷойи падари худ низ чизеро кифоя накунад ва ба падари худ ҳеҷ ёриё расонида натавонад. Пас, вақто ки падар ба фарзанд ва ё фарзанд ба падари худ ёриё расонида натавонад, аз хешу табори наздик, ё аз дӯстони бегона, дар он рӯз, чӣ ҷойи умед аст? Хулоса, дар дунёву охират тӯшаи инсон тақво (тарс)-и Худост. Агар тақво набошад, натиҷаи хубро умед кардан нашоёд. Зеро тарси аз Худо ҷузъи ҷудонашавандаи ақидаи ҳар инсон аст. Бегумон, ваъдаи Аллоҳ таъоло ба ҳисобу ҷазо ҳақ аст, ҳеҷ хилофе дар он нест. Ҳар чизе, ки Худованд ваъда додааст, хоҳ подош бошад, хоҳ ҷазо, албатта, иҷро шуданист ва ҳаргиз ваъдаи Худованд ба қафо барнамегардад. Зиндагонии дунё ҳарчанд зебо бошад, албатта, аз байн рафтанист, бояд дунё шуморо ҷунон нафиребад, ки аз тоъату ибодати Ӯ таъоло боз монед. Ҳамчунин ғарур (шайтон)-и маккор шуморо бо орзуҳои, ки дар дилҳои шумо мепарваронад ва аз охират шуморо ғофил месозад, нафиребад, зеро Ӯ шуморо васваса карда меғӯяд: «Раҳмати Парвардигор васеъ аст, дар ин дунё чорто маъишат кун, Худо туро мебахшад ва ҳоказо». Агар тарс аз Худованд, ё аз рӯзи Қиёмат дар дили инсон бошад, инсон худдорӣ мекунад ва даст ба кори гуноҳ намезанад.

(Барои маълумоти бештар ба оятҳои 1-2-уми сураи «Ҳаҷ» ва ба ояти 120-уми сураи «Нисо» ва ояти 64-уми сураи «Исро» муроҷиат шавад).

Худовандо! Моро аз ҷумлаи шахсоне қарор деҳ, ки ба ғайр аз Худат бар касе ё ба чизе умед намебанданд! Омин!

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

Инналлоҳа ъиндаҳу ъилму-с-саъати ва юназзилу-л-ғайса ва яъламу ма фи-л-арҳам. Ва ма тадри нафсум ма за таксибу гада. Ва ма тадри нафсум би аййи арзии тамут. Инналлоҳа Ђалимун Хабир. 34.

34. Ҳаройина, Худо аст, ки илми қиёмат назди Ёст ва боронро фуруд мефиристад ва он чӣ дар батни модарҳост, медонад ва ҳеҷ шахс намедонад, ки фардо чӣ кор хоҳад кард ва ҳеҷ шахс намедонад, ки дар кадом Замин хоҳад мурд. Ҳаройина, Худованд донои хабардор аст.

Дар охири ояти ин сура, Худованд илми ғайбро хоси Худ қарор дода, панҷ кореро, ки ба илми ғайб вобастагӣ дорад, баён карда, дар нахуст гуфтааст, ки бегумон илми барпо шудани рӯзи қиёмат назди Худованд маълум аст: Дувум, вақти фуруд омадани боронро дақиқан Худованд медонад, на каси дигар, севум, дар батни модар чӣ ҳаст, агар фарзанд аст, аз рӯзи аввал ӯ писар ё духтар аст, бе ягон абзор ва бе ягон василаи озмоиш ва бе ягон таҷрибаи қаблӣ Худованд медонад, чаҳорум, ҳеҷ нафс, ҳатто фариштагон, пайғамбарон, ё ҷинҳо, ё инсонҳо намедонанд, ки фардо чӣ кор мекунад. Аммо Худованд медонад. Панҷум, ҳеҷ кас намедонад, ки дар кадом сарзамин аз олам мегузарад ва Ҳақтаоло дар кадом макон рӯҳашро қабз мекунад ва ҷасадаш чӣ мешавад. Оре! Бегумон Худованд ҳамаи илми ғайбро медонаду ба он огоҳ аст.

Ибни Ҷарир ва ибни Абихотам дар баёни сабаби нузули ояти мазкур аз Муҷоҳид ривоят кардаанд, ки марди саҳронишине назди Расулulloҳ (с) омад ва аз Ё (с) пурсид: «Занам ҳомила аст, пас

маро огоҳ кун, ки чӣ мезояд? Дар сарзамини мо хушксолист, ба ман хабар деҳ ки кай борон меборад? Аз таърихи таваллуди худ огоҳам, аммо ту ба ман хабар деҳ, ки чӣ вақт мемурам?». Ҳамоно буд, ки ояти мазкур ҳамчу посух ба Расулulloҳ (с) нозил шуд.

Поёни сураи «Луқмон» ва лиллоҳил ҳамду вал миннаҳ.

Дар Макка нозил шуда дораи 30 оят аст.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳїм.

Ин сураи каримаро барои он сураи «Сачда» меғоянд, ки Аллоҳ таъоло дар яке аз оятҳои он сачда кардани муъминонро сифат кардааст. Мақсад ва меҳвари асосии сураи мазкур мисли дигар сураҳои дар Макка нозилшуда, ақидавист. Хусусан дар мавзӯи якка ва ягонагии Аллоҳ, сифатҳои Худованд, рӯзи охират, китоби илоҳӣ (Қуръон), пайғамбарҳо, аз сари нав зинда шудан, ҳисобукитоб бо услуби хос, сухан кардааст. Сипас таъкид кардааст, ки пайғамбарамон Муҳаммад (с) пайғамбари барҳақ аст. Ақидаи кофирону мушриконе, ки дар пайғамбари барҳақ будани Ў(с) шубҳа доранд, мутлақо нордуст аст. Сипас, бо далелу хуҷҷат исбот месозад, ки Аллоҳтаъоло Илоҳи барҳақ аст ва Ў бар ҳама қодир аст.

Баъдан, баъзе манзараҳои рӯзи Қиёмат баён мешаванд, ки дар дили инсон таъсир мегуздоранд.

Дар он рӯз кофирон ва осийн чи хел ба азоб рӯбару мешаванд ва шахсони муъмину мусалмон ва шахсони муттақӣ (парҳезгар) чи хел ба мукофотҳои Парвардигор сарфароз мешаванд, баён шудааст.

Билоҳара, сухан дар бораи ҳазрати Мӯсо (а) меравад. Ба ҳам монанд будани пайғамбарии Мӯсо (а) бо Муҳаммад (с) баён мегардад. Инчунин дар бораи сабри Мӯсо (а) ва аз саргузашти кофирони замони гузашта, ки дар ғафлат монданду бар сарашон чи балоҳо омад, ёдрас мешавад.